
DE NEDERLANDSE POLYCLADE PLATWORMEN (PLATYHELMINTHES: TURBELLARIA: POLYCLADIDA) II. DE UIT AMERIKA AFKOMSTIGE *EUPLANA GRACILIS* (GIRARD, 1850) – MARCO FAASSE & RON ATEs

Polyclade platwormen hebben in het algemeen een zeer cryptische levenswijze. Veel soorten mijden het licht en hebben de neiging een schuilplaats te zoeken in nauwe openingen. Door deze gewoonte is bij deze groep geregeld transport naar andere werelddelen in de aangroei van scheepshuiden te verwachten. Faubel & Gollasch (1996) beschrijven de polyclade platworm *Cryptostylochus hullensis* van lege zeepokken op een scheepshuid in Bremerhaven (Duitsland); '*hullensis*' wijst op de onbekende oorsprong van deze soort: behalve op de scheepshuid (ship's hull) is deze soort nog nergens aangetroffen. Het schip was afkomstig van de Atlantische kust van Noord-Amerika. Tot nog toe zijn er weinig aanwijzingen voor 'geslaagde invasies' van andere delen van de wereld door platwormen (Faubel & Gollasch, 1996). Dat is mogelijk juist aan de cryptische levenswijze te wijten. Platwormen kunnen gemakkelijk onopgemerkt in een bepaald gebied voorkomen.

LITERATUURGEGEVENS

Het oorspronkelijke verspreidingsgebied van de polyclade platworm *Euplana gracilis* omvat waarschijnlijk slechts de Atlantische kust van Noord-Amerika. De platworm komt er voor van Florida tot Prince Edward Island in Canada (Hyman, 1940). Deze soort is eveneensesignaleerd in zuidelijk Australië, in Port Phillip Bay, Victoria. Het voorkomen in Australië moet waarschijnlijk toegeschreven worden aan een introductie (Prudhoe, 1982). Van Australië is maar één vindplaats bekend en van Amerika vele. Bovendien is van de Stille Oceaan slechts één *Euplana*-soort beschreven, ver van Australië, bij de Galapagos eilanden en van de Atlantische Oceaan twee of drie. Van de kust van Noord-Amerika zijn er twee beschreven en er is ook nog een soort van Brazilië die mogelijk tot het genus *Euplana* behoort (Prudhoe, 1985).

Over het patroon van oogvlekken op de kop van *E. gracilis* geeft de literatuur tegenstrijdige informatie. Girard (1850) omschrijft het als volgt: "... the eye specks, which are disposed in four groups; of which the first and second

are in a single pair, the third triple, and the fourth double" (onder de naam *Prosthiostomum gracilis*). Hyman (1940) vermeldt: "Eyes - Remarkably few, usually six on each side; tentacular groups consist of two eyes each, cerebral groups of four eyes on each side in an irregular lengthwise row". Prudhoe (1982) schrijft: "Eyes few, in two rows each of 4-5". Prudhoe (1985) geeft een afbeelding naar Hyman met tweemaal twee tentaculaire oogvlekjes en 4 of 5 paar enkele cerebrale oogvlekjes. Met behulp van het materiaal van IJmuiden kan niet vastgesteld worden of het oogvlekkenpatroon variabel is of dat onder de naam *E. gracilis* meerdere soorten zijn samengevat.

Fig. 1: *Euplana gracilis* van IJmuiden.

WAARNEMINGEN IN NEDERLAND

Euplana gracilis werd bij IJmuiden verzameld op 07/07/02 en 30/12/02. In de oeverzone aan de binnenkant van de sluizen (Binnenspuikanaal) werden kleine steentjes verzameld op ongeveer dertig centimeter diepte. Van maximaal vijftien liter van deze steentjes werden meer dan vijftig exemplaren van de platworm geïsoleerd. De begeleidende macrofauna bestond uit *Nereis* sp., de trompetkalkkokerworm (*Ficopomatus enigmaticus*), de brakwatermossel (*Mytilopsis leucophaeata*), palingbrood (*Electra crustulenta*), de brakwaterpok (*Balanus improvisus*), de pissebedden *Lekanesphaera rugicauda* en *Cyathura carinata*, de vlokreeftjes *Gammarus tigrinus*, *G. duebeni*, *Apocorophium lacustre*, *Leptocheirus pilosus* en *Melita nitida* en de Zuiderzeekrab (*Rhithropanopeus harrisi*). *E. gracilis* is iets kleiner dan een centimeter en

vlekkerig bruingrijs van kleur. Het lichaam is langwerpig en wordt naar achter toe iets smaller. Tentakels ontbreken. De exemplaren van IJmuiden hebben twee grotere tentaculaire oogvlekken, ieder ogenschijnlijk bestaande uit twee samengesmolten oogvlekken, en daarvoor, in de lengterichting van het lichaam, twee slordige rijen van ieder ongeveer vier kleinere cerebrale oogvlekjes.

DISCUSSIE

Van de dertien macrofaunasoorten die samen met *E. gracilis* werden aangetroffen, werden zes geïntroduceerd uit andere delen van de wereld (*F. enigmaticus*, *M. leucophaeata*, *B. improvisus*, *G. tigrinus*, *M. nitida* en *R. harrisii*). De vier soorten waarvan de oorsprong vaststaat komen alle uit Amerika. De combinatie van brak water met intensieve internationale scheepvaart zorgt vaak voor een hoog aandeel geïntroduceerde soorten.

E. gracilis bezit enkele kenmerken die vaak gevonden worden bij succesvolle 'invaders'. De soort heeft een uitgebreid oorspronkelijk verspreidingsgebied (Florida tot Prince Edward Island in Canada), ze kan kennelijk voortbestaan binnen een breed temperatuurstraject en in brak water. Deze soort zal waarschijnlijk ook andere gebieden in Nederland en Europa veroveren of heeft die al veroverd.

SUMMARY

The American flatworm, *Euplana gracilis* (Girard, 1850), in The Netherlands

The American flatworm *Euplana gracilis*, formerly only known from the Atlantic coast of North America and from southern Australia, was found on 07/07/02 in The Netherlands, on the northeast coast of the Atlantic Ocean. It was found to occur abundantly in brackish water just inside of the lock gates at IJmuiden.

All navigation to the port of Amsterdam via the Noordzeekanaal passes those locks and therefore we assume that the flatworm has been introduced by a ship coming from the Atlantic coast of North America, or from southern Australia.

LITERATUUR

- FAUBEL, A. & S. GOLLASCH, 1996. *Cryptostylochus hullensis* sp. nov. (Polycladida, Acotylea, Platyhelminthes): a possible case of transoceanic dispersal on a ship's hull. *Helgoländer Meeresunters.* 50: 533-537.
- GIRARD, C.F., 1850. [Descriptions of several new species of planariae from the coast of Massachusetts, in verslag vergadering 6 maart 1850]. *Proc. Boston Soc. nat. Hist.* 3: 251-252.
- HYMAN, L.H., 1940. The polyclad flatworms of the Atlantic coast of the United States and Canada. *Proc. U.S. natn. Mus.* 89: 449-495.
- PRUDHOE, S., 1982. Polyclad turbellarians from the southern coasts of Australia. *Rec. S. Aust. Mus.* 18: 361-384.
- PRUDHOE, S., 1985. *A monograph on polyclad Turbellaria*. BM(NH)-Oxford University Press, Oxford, 259 pp.

Adres van de schrijvers:

Marco Faasse
Schorerstraat 14

4341 GN Arnhem

e-mail: mafaasse@hetnet.nl

Ron Ates

G. Flinckstraat 19

1506 LL Zaandam

e-post: pseudocorynactis@zonnet.nl

STRANDWERK GROEP WATERWEG NOORD: EXCURSIES VOORJAAR 2003

M.J. OTTEN

Zaterdag 19 april: excursie naar de Heerenkeet/Flaauwers Inlaag. Het is al weer jaren geleden dat dit onze vaste excursiestek was. Dus leuk om na te gaan of er wat is veranderd. Neem ook een verrekijker mee, want er zitten bij de inlaag veel verschillende vogels. **Vertrek:** 9.00 uur.

Zaterdag 17 mei: excursie naar de Maasvlakte. Daar geven wij een excursie voor het IVN uit Grave. **Vertrek:** 8.00 uur.

Zaterdag 14 juni: excursie naar Kattendijke (Oosterschelde). Vandaag waarschijnlijk geen spectaculair laag water en dan ook nog eens vroeg uit de veren. **Vertrek:** 7.00 uur.

Voor alle excursie geldt: vooraanmelden bij Michel Otten (010-5990161 of mjotten@kabelfoon.nl).